

Original Research / Özgün Araştırma

Attitudes of Physicians and Nurses Towards the Disabled and Awareness of Applications for the Disabled in a University Hospital

Üniversite Hastanesindeki Doktor ve Hemşirelerin Engellilere Yönelik Uygulamalar Konusundaki Farkındalıkları ve Engellilere Yönelik Tutumları

Elif Kılıç¹, Rıza Çıtıl^{*2}

ABSTRACT

Introduction: Population of the disabled is increasing worldwide and the disabled face with many limitations due to various social and physical obstacles. It is important that the practices that are made in order to provide the ideal health care service for the disabled are in compliance with the current legislation and that the attitudes of health personnel are positive. The present study aims at determining the awareness of the physicians and nurses in a university hospital about the applications for the disabled and their attitudes towards the disabled. **Method:** This cross-sectional study was completed with 220 participants in Kahramanmaraş Sütçü İmam University Hospital. Data were obtained by using a socio-demographic data form and Scale of Attitudes Toward Disabled Persons (SADP) for participants through face to face interviews. Chi-square test, Independent Samples t test and One Way ANOVA were used for assessment of data. **Results:** Of the participants, 41,4% are physicians, 58,6% are nurses; 62,7% are women. the Mean age is 27,3±5,8 years; 49,6% have 2-4-year professional time and 4,1% of the participants have a disabled person in their family. With respect to the regulations for the disabled in the hospital in which the research was carried out, 25% of the participants stated that there is a car park for the disabled, 24,1% stated that there is a washbasin and toilet for the disabled, 10,5% there is a disabled lift, 23,6% there are guide signs, 14,5% there is a ramp, 9,1% there is welcoming personnel, 3,2% there is personnel who know sign language, 24,5% of the participants stated that the disabled have priority Mean SADP scores was 64,34±13,19, the attitudes of health professionals towards the disabled was found to be moderate. While there is a significant difference between SADP scores with regard to the education level and professional time of the participants (p<0,05), no significant difference was found with regard to occupation, gender, age group, marital status, having children and having a disabled person in their family (p>0,05). **Conclusion:** Physicians and nurses have low awareness for practices for disabled people at the hospital, and the attitudes towards the disabled are overall moderate despite being positive. The curriculum of health personnel should be re-arranged and raise the awareness of the society should be ensured for improving the attitudes towards the disabled.

Key words: Disabled, physician, nurse, awareness, attitude, SADP

ÖZET

Giriş: Dünya genelinde engelli nüfus oranı artmakta olup engelli bireyler çeşitli sosyal ve fiziksel engellerden dolayı birçok sınırlılıklarla karşılaşmaktadır. Engellilere yönelik ideal sağlık hizmeti sunulabilmesi için yapılan uygulamaların güncel mevzuata uygun olması ve sağlık personelinin tutumlarının olumlu yönde olması önemlidir. Bu çalışmada üniversite hastanesindeki doktor ve hemşirelerin engellilere yönelik uygulamalardan haberdar olma durumlarının ve engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Kesitsel nitelikteki çalışmaya Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Hastanesi'ndeki toplam 220 doktor ve hemşire katılmıştır. Veriler sosyo-demografik veri formu ve Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği'nin (YEKYTÖ) yüz yüze uygulanmasıyla elde edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde Ki-kare Testi, İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. **Bulgular:** Katılımcıların %41,4'ü doktor, %58,6'sı hemşire, %62,7'si kadındır. Yaş ortalaması 27,3±5,8 yıl, %49,6'sının meslekte hizmet süresi 2-4 yıldır. Katılımcıların %4,1'i ailesinde engelli birey olduğunu belirtmiştir. Hastanede engellilere yönelik düzenlemeler konusunda katılımcıların %25'i araç park yeri, %24,1'i lavabo/tuvalet, %10,5'i asansör, %23,6'sı yönlendirme işaretleri, %14,5'i çıkış rampası, %9,1'i karşılama personeli, %3,2'si işaret dili bilen personel olduğunu, %24,5'i engellilere öncelik verildiğini belirtmiştir. Katılımcıların engellilere yönelik tutum ölçeği ortalama puanları 64,34±13,19 olup, engellilere yönelik tutumları orta düzeydedir. Engellilere yönelik tutumların öğrenim düzeyi ve meslekte hizmet süresine göre anlamlı farklılık göstermesine karşılık (p<0,05); meslek, cinsiyet, yaş grubu, evlilik durumu, çocuğu olma durumu ve ailesinde engelli birey olma durumunun ise bu tutumlar üzerine anlamlı etkisi yoktur (p>0,05). **Sonuç:** Doktor ve hemşirelerin hastanede engelli bireylere yönelik yapılan uygulamalarla ilgili farkındalığı düşüktür ve engellilere yönelik tutumları olumlu olmakla birlikte genel olarak orta düzeydedir. Engellilere yönelik tutumların olumlu yönde olması için sağlık personelinin eğitim müfredatı düzenlenmeli ve toplumun farkındalık kazanması sağlanmalıdır.

Anahtar kelimeler: Engelli, doktor, hemşire, farkındalık, tutum, YEKYTÖ ölçeği

Received/Geliş tarihi:25.07.2018, Accepted/Kabul tarihi:21.11.2018

1Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı

2Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı

*Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Rıza Çıtıl, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı
E-mail:rcitil38@gmail.com

Kılıç E, Çıtıl R. Üniversite hastanesindeki doktor ve hemşirelerin engellilere yönelik uygulamalar konusundaki farkındalıkları ve engellilere yönelik tutumları TJFMPC, 2019;13(2): 129-141. DOI: 10.21763/tjfm.569484

GİRİŞ

Engellilik bireylerin günlük yaşama katılımı için ihtiyacı olan yeteneklerde kısıtlılık olması şeklinde tanımlanmakta olup vücudun yapı ve fonksiyonlarındaki çeşitli tıbbi sorunlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.¹ Engellilik kültürel bir kavram olup başka toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da engelliler çoğunlukla acınan ve dışlanan bireyler olarak görülmektedir.²⁻⁴ Nüfusun yaşlanması ve kronik hastalıklardaki artış nedeni ile dünya genelinde engellilik sıklığı da artmaktadır. Bu oranın 2011 yılı Dünya Engellilik Raporu'na göre %15,6 (gelir düzeyi yüksek olan ülkelerde %11,8 düşük gelirli ülkelerde %18,0) olduğu bildirmektedir.⁵ Türkiye'de ise 2011 Yılı Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre; toplumdaki bireylerin %6,9'unun en az bir engeli olduğu ve görme, duyma, konuşma, yürüme, yaşlılarına göre öğrenme, basit dört işlem yapma, hatırlama veya dikkatini toplama gibi fonksiyonlardan en az birinde çok zorlandıkları veya hiç yapamadıkları saptanmıştır.⁶

Engelli bireyler çevrelerinde hareketlerini kısıtlayan çok sayıda engel ve uygun olmayan düzenlemeler nedeniyle toplumsal hayatta hizmete erişim konusunda birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Engelli bireylere yönelik düzenlemeler Avrupa ülkelerinde sosyal model çerçevesinde geliştirilmeye başlamıştır. Bu model, bireyleri engelli kılan durumun, onların engelli olmalarından kaynaklanmadığını öne sürerek engellileri toplum içinde kısıtlayan sebepler ile bu tarz düşünce yapılarını eleştirmektedir. Engelli bireylere sosyal açıdan değil de daha çok tıbbi açıdan bakılması engellilere yönelik ayrımcı, damgalayıcı ve dışlayıcı tutumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.⁷ Engellilik konusunda ülkemizde yapılan ilk yasal düzenlemelerin ise çoğunlukla tıbbi boyut çerçevesinde olduğu, zamanla engelliliğin bir toplum sağlığı sorunu olduğunun farkına varılarak engelli bireylerin sosyal hayata daha rahat katılabilmelerini sağlayacak bazı düzenlemelerin yapılmaya çalışıldığı belirtilmektedir.⁸ Türkiye Özürlüler Araştırması sonuçları da ülkemizde engellilerin ulaşılabilirlik konusunda çeşitli sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır.⁹ Engellilerin sosyal yaşama bağımsız bir şekilde katılım sağlamaları insan hakları açısından önemlidir. Dünya Engellilik Raporu'nda "engelliliği anlamak" konusundaki ana hedef, engelliliğe yönelik farkındalığın artırılması ve engelliliğe bakış açısının düzeltilmesi olarak bildirilmektedir.¹⁰ Engellilik ile ilgili tanımlarda zaman içinde yapılan değişikliklerden de anlaşılacağı gibi engellilik ile ilgili tutumların

fiziksel ve tıbbi boyuttan psiko-sosyal boyuta doğru kaydığı, insana insan olduğu için değer veren gelişmiş ülkelerde engelliliğe daha insancıl yaklaşıldığı belirtilmektedir.⁸

Engelli bireyler yaşadıkları çevrede birçok sorunla karşılaşmakla birlikte belki de bu sorunlardan en önemlisini sağlık hizmetine erişimleri konusunda yaşamaktadır. Engellilerin toplumdaki diğer bireylere göre sağlık sorunlarıyla karşılaşma oranları daha fazladır ve mevcut engelleriyle ilişkili sorunlara bağlı olarak sağlık hizmet gereksinimleri de artış göstermektedir. Engellilik kavramının çok boyutlu yapısı, sağlık sistemlerinin açık uçlu sistemler olmaları, klasik hasta bakım modelleri yerine biyopsikososyal yaklaşımların tercih edilmeye başlanması ve kaynakların sınırlı olması gibi nedenlerden dolayı, engellilere en uygun sağlık hizmeti sunulabilmesi için yoğun çalışmalar yapılmaktadır.¹¹

Ülkemizde engelli bireylerin sağlık kuruluşlarında sık karşılaştığı başlıca sorunlar arasında; sağlık kurumlarının mimari yapısı ile asansör ve merdivenlerin engellilere uygun olmaması, engellilere hizmet veren sağlık çalışanlarının farkındalık düzeyinin yeterli olmaması, bazı sağlık çalışanlarının Sağlık Bakanlığı tarafından engelliler için çıkartılan yasal mevzuata uymaması, sağlık çalışanları ile engelli bireyler arasındaki iletişim sorunları, engellilerin sağlık kuruluşuna başvurmadan önce ve sağlık kuruluşu içindeki ulaşım sorunları, işaret dili bilen sağlık personeli sayısının yetersiz olması, engellilerin muayene ve ilaç ücretleri gibi sağlık giderlerinde belirli oranda ücret kesilmesi, engelli bireyler için hastanelerde özel eğitilmiş bir yardımcıının bulunmaması, hastanelerde rehabilitasyon birimleri, psikiyatri veya psikolog yardımının yetersiz olması, sağlık kuruluşlarındaki tuvaletlerin engellilere uygun olmaması ve engelliler için hastanede özel bir danışmanlık biriminin olmaması sayılabilir. Bu sorunlar engelli bireylerin mağdur olmasına neden olabileceği için gerekli yasal düzenleme ve denetimlerin yapılması sağlanmalıdır.¹²

Literatürde engelli bireylerin sağlık personelinin uygun olmayan tutum ve davranışları nedeniyle sağlık hizmeti alırken sıklıkla çeşitli engellerle karşılaştıkları bildirilmektedir.¹³⁻¹⁵ Engelli bireylerin sağlık hizmetinden yararlanmaları engelli olmayanlar kadar kolay olmalı ve sağlık kuruluşuna girdikleri andan itibaren hizmetten yararlanmaları sorunsuz şekilde sağlanmalıdır. Sağlık çalışanları engelli bireylere sağlık hizmeti sunarken, diğer

insanlara olan davranışlarına göre daha hassas ve dikkatli olmalıdır.

Bu çalışmada üniversite hastanesinde çalışan doktor ve hemşirelerin engelli bireylere yönelik uygulamalardan haberdar olma durumları ve engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Kesitsel nitelikteki bu çalışma Ocak-Nisan 2016 tarihleri arasında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde yürütülmüştür. Çalışma öncesinde Hastane Başhekimliği'nden çalışma izni ve Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurul onayı (15-KAEK-212) alınmıştır. Çalışmanın evrenini hastanede çalışan 315 doktor ve 430 hemşire oluşturmaktadır. Çalışmaya alınması planlanan örneklem büyüklüğü literatürdeki çalışmalarda engelli bireylere yönelik tutum ölçeğinden elde edilen puanların aritmetik ortalama ve standart sapması dikkate alınarak PASS programı yardımıyla %80 güç, %5 yanılma payı ve 0,145'lik etki büyüklüğü ile 213 olarak hesaplanmıştır. Çalışmanın yürütüldüğü dönemde hastanede görev yapan doktor ve hemşirelere çalışmaya dahil edilirken, izinli veya raporlu olanlar ve ulaşılmasına rağmen anket doldurmayı kabul etmeyenler çalışma dışında bırakılmıştır. Çalışma 91 doktor ve 129 hemşire olmak üzere toplam 220 katılımcıyla tamamlanmıştır.

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından ilgili literatür eşliğinde hazırlanan anket formu çalışmaya katılmayı kabul eden doktor ve hemşirelere çalıştıkları birimlerde yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde hemşire ve doktorların çeşitli tanımlayıcı özellikleri, ikinci bölümde engellilikle ilgili sorular ve hastanedeki engellilere yönelik yapılan uygulamalar, üçüncü bölümde ise engelli bireylere yönelik tutumu belirlemek amacıyla kullanılan Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) yer almaktadır. YEKYTÖ Yüker tarafından 1970 yılında engelli bireylere yönelik olumlu ve olumsuz tutumları değerlendirmek için geliştirilmiş, Özyürek tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır.^{16,17} Ölçeğin amacı, engel gruplarını özel olarak ayırmaksızın, genel anlamda yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumları ölçmektir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır ve 6'lı likert biçiminde hazırlanmıştır (+3 Tamamen Katılıyorum, +2 Katılıyorum, +1 Biraz Katılıyorum, -1 Biraz Katılmıyorum, -2 Katılmıyorum, -3 Kesinlikle

Katılmıyorum). Ölçeğin 2, 5, 6, 11 ve 12. maddeleri ters şekilde puanlanmaktadır. Tüm maddeler işaretleri dikkate alınarak toplandıktan sonra, negatif değerleri ortadan kaldırmak amacıyla +60 eklenerek toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 120'dir. Ölçekten alınan yüksek puan engelli kişilerin, engelli olmayan kişilerle benzer şekilde algılandığı anlamına gelmektedir. Düşük puan ise, engelli kişilerin engelli olmayan kişilerden farklı algılandığını göstermektedir.¹⁸ Testi yanıtlayanların düşük puan alması, yetersizliği olan kişilerin sadece farklı algılandığı değil, aynı zamanda "aşağı" veya "değersiz" görüldüğü dolayısıyla önyargılı tutum içinde bulunduğu anlamına da gelmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında IBM SPSS Statistics Version 20.0 istatistik paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı veriler sayı, yüzde, ortalama ± standart sapma ile gösterilmiş, kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki-kare testi, karşılaştırmalı analizlerde İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. İstatistiksel önemlilik düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 220 kişinin %41,4'ü doktor, %58,6'sı hemşiredir. Katılımcıların %62,7'si kadın, %37,3'ü erkektir. Yaş ortalaması $27,3 \pm 5,8$ yıl (en küçük 19 yaş - en büyük 46 yaş) olup, %25'i 19-22 yaş grubunda, %43,2'si 23-29 yaş grubunda ve %31,8'i 30 yaş ve üzerindedir. Görev yerlerine göre %69,1'i servislerde, %21,4'ü yoğun bakım ünitelerinde, %9,5'i diğer birimlerde (acil, poliklinik, diyaliz ünitesi, idari birimler) çalışmaktadır. Öğrenim düzeylerine göre %29,5'i lise mezunu, %43,2'si üniversite (önlisans ve lisans) mezunu, %27,3'ü yüksek lisans ve doktora (lisansüstü) mezunudur. Katılımcıların %59,6'sı evli, %38,6'sı bekar, %1,8'i dul/boşanmış olduğunu ve %29,1'i çocuk sahibi olduğunu belirtmiştir. Çalışma şekillerine göre %25'i gündüz, %6,4'ü vardiya ve %68,6'sı nöbet usulü çalışmaktadır. Katılımcıların meslekte hizmet süreleri %16,8'inde 1 yıl ve daha az, %49,6'sında 2-4 yıl, %33,6'sında 5 yıl ve daha fazladır. Araştırmaya katılanların %4,1'i ailesinde engelli birey olduğunu ve %30,5'i engelli birey ile aynı evi paylaşmayı istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %3,6'sı çalıştığı ortamda engelli birey olduğunu ve %36,4'ü engelli birey ile çalışmayı istediklerini ifade etmişlerdir. Çalıştıkları hastanede engellilere yönelik bir eğitime katıldığını belirtenlerin oranı %10,5'dir. Katılımcıların %13,6'sı mezuniyet

Tablo 1. Katılımcıların bazı değişkenlere göre engellilere yönelik yeterli eğitim alma durumları						
Değişkenler	Engellilere yönelik yeterli eğitim alma durumu				χ ²	p
	Evet		Hayır			
	Sayı	%	Sayı	%		
Meslek						
Doktor	6	6,6	85	93,4	6,537	0,011*
Hemşire	24	18,6	105	81,4		
Görev yeri						
Servis	25	16,4	127	83,6	3,421	0,181
Yoğun bakım	3	6,4	44	93,6		
Diğer birimler†	2	9,5	19	90,5		
Cinsiyet						
Kadın	19	13,8	119	86,2	0,005	0,941
Erkek	11	13,4	71	86,6		
Yaş grubu						
19-22 yaş	12	21,8	43	78,2	6,954	0,031*
23-29 yaş	14	14,7	81	85,3		
30 yaş ve üzeri	4	5,7	66	94,3		
Öğrenim düzeyi						
Lise	9	13,8	56	86,2	1,050	0,592
Üniversite	15	15,8	80	84,2		
Yüksek lisans ve doktora	6	10,0	54	90,0		
Toplam	30	13,6	190	86,4		

* p<0,05

† Diğer birimler (acil, poliklinik, diyaliz ünitesi, idari birimler)

öncesi eğitimleri süresince müfredat kapsamında engellilere yönelik yeterli eğitim aldıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan doktorların %23,1'i, hemşirelerin ise %35,7'si engelli birey ile aynı evi paylaşmayı istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların mesleğine göre engelli bireyle aynı evi paylaşmayı isteme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş olup, bu oran hemşirelerde doktorlara göre daha yüksektir (p<0,05). Katılımcıların görev yeri, cinsiyeti, yaş grubu ve öğrenim düzeyleri ile engelli bireyle aynı evi paylaşmayı isteme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0,05). Tablo 1'de görüldüğü gibi doktorların %6,6'sı, hemşirelerin %18,6'sı; 19-22 yaş grubundakilerin %21,8'i, 23-29 yaş grubundakilerin

%14,7'si, 30 yaş ve üzerindekiilerin %5,7'si eğitim hayatlarında engellilere yönelik yeterli eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların mesleği ve yaş grubuna göre eğitim hayatlarında engellilere yönelik yeterli eğitim alma durumları arasında anlamlı fark saptanmış olup hemşireler doktorlara göre, 19-22 yaş grubundakiler daha ileri yaştaakilere göre daha fazla olacak şekilde engellilere yönelik yeterli eğitim aldıklarını belirtmişlerdir (p<0,05). Buna karşılık katılımcıların görev yeri, cinsiyeti ve öğrenim düzeyine göre ise anlamlı fark bulunmamıştır (p>0,05).

Katılımcıların görev yaptıkları hastanede engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemeler ile ilgili olarak hastane yönetimiyle yapılan görüşme sonucunda hastanede engelli araç park yerinin, engelliler için lavabo/tuvaletin, engelli asansörünün, yönlendirme

işaretlerinin, çıkış rampasının ve tutunma barlarının olduğu, buna karşılık engelliler için karşılama personeli ve işaret dili bilen personelin olmadığı öğrenilmiştir. Katılımcıların çalıştıkları hastanede engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemeler konusundaki farkındalıklarını belirlemek amacıyla, engellilere yönelik düzenlemeleri bilme durumları sorulduğunda; %25'i araç park yeri olduğunu, %24,1'i engelliler için lavabo-tuvalet olduğunu, %10,5'i engelli asansörü olduğunu, %23,6'sı engelliler için yönlendirme

işaretleri olduğunu, %14,5'i çıkış rampası olduğunu ve %11,4'ü engelliler için tutunma barları olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşılık katılımcıların %57,7'si engelliler için karşılama personeli olmadığını ve %48,6'sı da işaret dili bilen personel olmadığını belirtmişlerdir (Tablo 2). Çalışmamıza katılan doktor ve hemşirelerin çalıştıkları hastanede engellilere yönelik yapılan düzenlemeleri doğru olarak bilme oranları istenilen düzeyde olmadığı için bu konudaki farkındalıklarının düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların çalıştıkları hastanede engellilere yönelik düzenlemeleri bilme durumları		
Engellilere yönelik düzenlemeler	n	%
Engelli araç park yeri		
Var	55	25,0
Yok	73	33,2
Fikrim yok	92	41,8
Engelliler için lavabo / tuvalet		
Var	53	24,1
Yok	77	35,0
Fikrim yok	90	40,9
Engelli asansörü		
Var	23	10,5
Yok	108	49,1
Fikrim yok	89	40,4
Yönlendirme işaretleri		
Var	52	23,6
Yok	95	43,2
Fikrim yok	73	32,2
Çıkış rampası		
Var	32	14,5
Yok	104	47,3
Fikrim yok	84	38,2
Tutunma barları		
Var	25	11,4
Yok	102	46,3
Fikrim yok	93	42,3
Engelliler için karşılama personeli		
Var	20	9,1
Yok	127	57,7
Fikrim yok	73	33,2
İşaret dili bilen personel		
Var	7	3,2
Yok	107	48,6
Fikrim yok	106	48,2
Toplam	220	100,0

Katılımcıların %24,5'i çalıştıkları hastanede engellilere öncelik verildiğini ifade etmişlerdir. Bu oran kadınlarda %29,7, erkeklerde %15,9; 19-22 yaş grubunda %47,3, 23-29 yaş grubunda %16,8, 30 yaş üzerinde olanlarda %17,1 olarak

bulunmuştur. Katılımcıların cinsiyet ve yaş grubuna göre çalıştıkları hastanede engellilere öncelik verilmesi konusundaki düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmış olup, kadınlar erkeklere göre, 19-22 yaş grubundakiler daha ileri yaş gruplarına göre

daha fazla engellilere öncelik verildiğini düşünmektedirler ($p<0,05$). Buna karşılık katılımcıların

mesleği, görev birimi ve öğrenim düzeylerine göre ise anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların çeşitli özelliklerine göre engellilere öncelik verilmesi konusundaki düşünceleri								
Değişkenler	Engellilere öncelik verilmesi						χ^2	p
	Evet		Hayır		Fikrim yok			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Meslek								
Doktor	16	17,6	29	31,9	46	50,5	5,661	0,059
Hemşire	38	29,5	44	34,1	47	36,4		
Görev yeri								
Servis	43	28,3	48	31,6	61	40,1	3,935	0,415
Yoğun bakım	7	14,9	18	38,3	22	46,8		
Diğer birimler	4	19,0	7	33,3	10	47,6		
Cinsiyet								
Kadın	41	29,7	46	33,3	51	37,0	6,501	0,039*
Erkek	13	15,9	27	32,9	42	51,2		
Yaş grubu								
19-22 yaş	26	47,3	18	32,7	11	20,0	28,411	<0,0001*
23-29 yaş	16	16,8	26	27,4	53	55,8		
30 yaş ve üzeri	12	17,1	29	41,4	29	41,4		
Öğrenim düzeyi								
Lise	22	33,8	23	35,4	20	30,8	9,002	0,061
Üniversite	22	23,2	26	27,4	47	49,5		
Yüksek lisans ve doktora	10	16,7	24	40,0	26	43,3		
Toplam	54	24,5	73	33,2	93	42,3		

* $p<0,05$

Çalışmamıza katılan doktor ve hemşirelerin YEKYTÖ ortalama puanlarının $64,34\pm 13,19$ (en küçük 27 – en büyük 93) olduğu saptanmıştır. Katılımcıların bazı sosyodemografik özelliklerine göre YEKYTÖ puanlarının karşılaştırılması Tablo 4'te verilmiştir. Katılımcıların öğrenim düzeyine göre YEKYTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş olup lisansüstü eğitim yapanlarda öğrenim düzeyi lise veya üniversite olanlara göre YEKYTÖ puan ortalamalarının daha düşük olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Katılımcıların meslekte hizmet süresine göre YEKYTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş olup 1 yıl ve daha az süredir çalışanlarda hizmet süresi daha fazla olanlara göre YEKYTÖ puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Katılımcıların mesleği, görev yeri, cinsiyeti, yaş grubu, evlilik durumu, çocuğu

olma durumu ve çalışma şekline göre YEKYTÖ puan ortalamalarının karşılaştırılmasında ise anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Katılımcıların engelli bireylerle ilgili bazı özelliklerine göre YEKYTÖ puanlarının karşılaştırılması Tablo 5'de verilmiştir. Ailesinde engelli birey olmayanlarda, engelli bireylerle aynı evi paylaşmayı istemeyenlerde ve engelli bireylerle birlikte çalışmayı istemeyenlerde YEKYTÖ puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Katılımcıların ailesinde engelli birey olma durumu, engelli bireylerle aynı evi paylaşmayı isteme durumu ve engelli bireylerle birlikte çalışmayı isteme durumuna göre YEKYTÖ puan ortalamalarının karşılaştırılmasında ise anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. Katılımcıların bazı sosyodemografik özelliklerine göre YEKYTÖ puanlarının karşılaştırılması

Sosyodemografik özellikler		n	Ort±SS	Test*	p
Meslek	Doktor	91	62,82±14,07	t=1,432	0,154
	Hemşire	129	65,40±12,47		
Görev yeri	Servis	152	64,70±13,72	F=0,716	0,490
	Yoğun bakım	47	62,43±12,45		
	Diğer birimler	21	66,00±10,72		
Cinsiyet	Kadın	138	64,39±13,79	t=0,080	0,936
	Erkek	82	64,24±12,19		
Yaş grubu	19-22 yaş	55	67,11±12,50	F=1,709	0,184
	23-29 yaş	95	63,76±12,41		
	30 yaş ve üzeri	70	62,94±14,54		
Öğrenim düzeyi	Lise	65	65,40±11,71 ^(a)	F=9,343	<0,001 [†]
	Üniversite	95	67,34±11,62 ^(a)		
	Yüksek lisans ve doktora	60	58,43±15,19 ^(b)		
Evlilik durumu	Evli ve dul/boşanmış	135	64,88±12,26	t=0,772	0,441
	Bekar	85	63,47±14,57		
Çocuğu olma durumu	Var	64	63,39±14,60	t=0,680	0,497
	Yok	156	64,72±12,59		
Meslekte hizmet süresi	1 yıl ve daha az	37	69,57±11,77 ^(a)	F=3,642	0,028 [†]
	2-4 yıl	109	63,01±12,35 ^(b)		
	5 yıl ve daha fazla	74	63,68±14,52 ^(b)		
Çalışma şekli	Gündüz	55	66,91±13,82	F=1,508	0,224
	Vardiya	14	61,93±16,01		
	Nöbet usulü	151	63,62±12,63		

*İki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, tek yönlü varyans analizi

†p<0,05

Tablo 5. Katılımcıların engellilerle ilgili bazı özelliklerine göre YEKYTÖ puanlarının karşılaştırılması

Engellilerle ilgili bazı özellikler		n	Ort±SS	Test*	p
Ailede engelli birey olma durumu	Evet	9	57,11±14,37	t=1,685	0,093
	Hayır	211	64,64±13,08		
Engelli bireylerle aynı evi paylaşmayı isteme durumu	Evet	67	63,91±13,63	t=0,316	0,752
	Hayır	153	64,52±13,03		
Engelli bireylerle birlikte çalışmayı isteme durumu	Evet	80	63,74±13,16	t=0,508	0,612
	Hayır	140	64,68±13,24		

* İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi

TARTIŞMA

Çalışmamıza katılan doktor ve hemşirelerden ailesinde engelli birey olduğunu belirtenlerin oranı düşüktür (%4,1). Katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin engelli birey ile aynı evi paylaşmayı istemedikleri saptanmıştır. Niçin istemedikleri sorulmamış olmakla birlikte bu durumun nedenleri içinde ailelerinde engelli birey oranının düşük olması nedeniyle yeterince empati yapılamamasına bağlı engellilere yönelik önyargılar olabilir. Buna ek olarak bireyler evdeki engelli bireyin kendi günlük yaşamlarını etkileyebileceğini düşünüyor olabilirler. Yapılan bir çalışmada ailesinde engelli birey olan aile üyelerinin sadece %7,2'si ailelerinde engelli birey olmasının günlük yaşamlarını hiç etkilemediğini belirtmiştir.¹⁹ Dolayısıyla ailesinde engelli birey olanların büyük çoğunluğu yaşamlarının etkileneceğini düşünmektedirler. Çalışmamızda katılımcıların yalnızca üçte biri engelli birey ile çalışmayı istediklerini belirtmiş olup bu durumun sağlık personelinin engellilere yönelik önyargılarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ülkemizde yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre elli veya daha fazla işçi çalıştırılan işyerlerinde özel sektörde faaliyet gösteren işverenlerin çalışan sayısının %3'ü, kamu sektöründe ise %4'ü kadar engelli birey istihdam etmeleri yasal zorunluktur. Bu nedenle diğer sektörlerde olduğu gibi sağlık alanında da engelli bireylerle birlikte çalışma durumu söz konusu olduğu için tüm sağlık personelinin engellilere yönelik farkındalıklarının artırılması önemlidir.

Sağlık hizmeti sunan personelin bilgi, beceri ve davranışlarını geliştirmek amacıyla sağlık personeline verilen eğitimin engellilik hakkındaki tüm bilgileri içermesi gerektiği, engelliliğe ilişkin olumsuz inanç ve tutumların eğitim ve bilgilendirme yoluyla değiştirilebileceği belirtilmektedir.⁵ Engelli bireylerle nasıl uygun bir ilişki kuracağını bilemeyen bireyler, genellikle engellilerden kaçınılmaktadırlar. Sağlık personelinin engelli bireylerle ilgili bilgi düzeyi arttıkça, onlara ilişkin tutumlarının da olumlu yönde değişme olasılığı artacaktır. Böylece engelli bireylere yönelik yanlış inanç, önyargı, kaygı ve korkular azalarak, engellilerin toplumdaki diğer bireylere göre daha az farklı algılanmaları ve toplum tarafından kabul edilmeleri sağlanmış olacaktır. Çalışmamızda katılımcıların çok azı (%13,6) eğitimleri süresince müfredat kapsamında engellilere yönelik yeterli eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Bu oran doktorlarda sadece %6,6, hemşirelerde %18,6 olup hem doktorların hem de hemşirelerin büyük çoğunluğunun eğitimleri süresince engellilere yönelik yeterli eğitim almamışları saptanmıştır. Yapılan bir çalışmada ABD'deki birçok

hekimin engelli bireylere yönelik eğitim almadığı, bu durumun engelli bireylere yönelik bakım hizmetlerinde eşitsizliğe sebep olacağı belirtilmektedir. Bu nedenle Amerikan tıp eğitimcileri engelli hastalara bakımın hasta merkezli olmasını sağlayan beceriler ile hastaların yaşam kalitesi algılarını anlamaya çalışan eğitim programları geliştirmeye başlamışlardır. Engellilik ile ilgili eğitim programları sayesinde geleceğin doktorlarının engelli bireylere daha etkili sağlık hizmeti verebilecekleri bildirilmektedir. Bu durumun hekimlere engellilere yönelik hasta merkezli bakım vermelerini sağlayan yetenekleri kazanmaları için önemli fırsat sağlayacağı düşünülmektedir.²⁰ ABD'de hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da eğitimin engellilere yönelik tutumu büyük ölçüde etkilediği saptanmıştır.²¹

Sağlık kuruluşlarında engelli bireylere yönelik yapılan uygulamalar, ilgili kalite standartları kapsamında Sağlık Bakanlığı yetkililerince periyodik olarak yerinde değerlendirilmektedir. İlgili standart maddelerinden bazıları otopark alanı, lavabo, tuvalet ve banyoların engellilerin kullanımına yönelik düzenlenmesi, engelliler için çıkış rampaları ve tutunma barları bulunması, asansörlerde engellilere yönelik düzenlemeler ve yardım çağrı sisteminin bulunması, engellilerin sağlık hizmeti almaları ile ilgili olarak öncelikli kayıt yaptırılmaları ve öncelikli muayenelerinin sağlanmasıdır.²² Araştırmanın yapıldığı hastanede engelli bireylere yönelik düzenlemelerle ilgili hastane yönetimiyle yapılan görüşme sonucunda engelli araç park yeri, engelliler için lavabo/tuvalet, engelli asansörü, yönlendirme işaretleri, çıkış rampası ve tutunma barlarının olmasına karşılık engelliler için karşılama personeli ve işaret dili bilen personelin olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların hastanedeki engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemelerden araç park yeri, engelliler için lavabo-tuvalet, engelli asansörü, engelliler için yönlendirme işaretleri, çıkış rampası ve engelliler için tutunma barları olduğunu doğru olarak bilme oranları oldukça düşüktür. Yine katılımcıların yaklaşık yarısı hastanede engelliler için karşılama personeli ve işaret dili bilen personel olmadığını bilmemektedirler (Tablo 2). Bu nedenle çalışmamıza katılan doktor ve hemşirelerin çalıştıkları hastanedeki engellilere yönelik düzenlemelerle ilgili farkındalık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mersin'de yataklı sağlık kuruluşlarında engellilere yönelik düzenlemelerin değerlendirilmesi amacıyla özel ve kamu olmak üzere toplam dokuz hastanede yürütülen çalışmada, yürürlükteki mevcut mevzuata göre bu hastanelerdeki engelsizlik durumları 16 puan üzerinden değerlendirildiğinde saptanan

puanın kamu hastanelerinde (9.5±1.3) özel hastanelere göre (10,6±2,3) daha düşük olarak bulunmasına karşılık mevcut eksiklikler açısından kamu ve özel hastaneler arasında anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen bu hastanelerde takip izi, personel için özel otopark yeri, işaret dili bilen personel, rampa, tutunma yerleri, her poliklinik katında engelli tuvaleti, engelli hasta odalarının olduğu katta engelli tuvaleti, öncelik tabelaları, merdiven yüksekliği, asansör kapı genişliği ve hasta için özel otopark yeri konularında eksiklikler olduğu saptanmıştır.²³ Engellilerin sağlık hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanabilmeleri için başvurdukları hastanelerdeki engellilere yönelik yapılan uygulamaların ne düzeyde olduğu son derece önemlidir. Ülkemizde kamu ve özel sağlık kuruluşlarında son yıllarda erişilebilirlik konusunda önemli ilerlemeler olduğu görülmektedir. Sağlık hizmeti veren kurumların binalarının yapımı planlanırken herkes için erişilebilir nitelikte olması, fiziksel yapı, donanım, mobilya ve malzemeye sahip olması gerektiği belirtilmektedir.²⁴

Çalışmamızda sağlık çalışanlarının görev yaptıkları hastanede engellilere yönelik yapılan uygulamalardan yeterince haberdar olmadıkları saptanmıştır. Hastanede engellilere yönelik yapılan uygulamalar ve fiziksel düzenlemelerle ilgili yöneltilen sorulara katılımcıların çoğunluğunun “fikrim yok” ve “hayır” cevabını vermeleri bu konuda yapılanlardan yeterince haberdar olmadıklarını göstermektedir. Düzenlenecek periyodik hizmet içi eğitimler ile sağlık çalışanları bilgilendirilmelidir. Çalışmamızda katılımcıların cinsiyet ve yaş grubuna göre çalıştıkları hastanede engellilere öncelik verilmesi konusundaki düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmasına karşılık; katılımcıların mesleği, görev birimi ve öğrenim durumlarının engellilere öncelik verilmesi konusundaki düşünceleri üzerine anlamlı etkisinin olmadığı saptanmıştır (Tablo 3).

Son yıllarda toplumun engellilere karşı farkındalığının artırılmasına yönelik çok sayıda çalışma yürütülmektedir. Fakat engelli bireylerin toplumla bütünleşmesini engelleyen çeşitli sorunlar vardır. Bu sorunlardan biri de engelli olmayan bireylerin engelli bireylere yönelik önyargılı tutumlarıdır. Engelli bireylerin yaşamlarındaki en önemli stres kaynağı olan bu olumsuz veya önyargılı tutumlar, engelli bireylerin ayrımcılığa maruz kalmasına ve toplum dışına itilmesine neden olabilmektedir. Engelli bireylere yönelik tutumların incelendiği çalışmaların çoğunda engellilere yönelik olumsuz tutumların beklenenden daha yaygın olduğu

bildirilmektedir.²⁵ Ülkemizde engelli bireylere yönelik tutumların iyileştirilmesi ve ayrımcılığa maruz kalmalarının önlenmesi amacıyla yürütülen çalışmalardan biri olan Türkiye’de Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele Projesi ile engelli bireylerin haklarını kullanabilmeleri, uygun işlerde istihdam edilmeleri ve toplumsal hayatta var olmaları hedeflenmiştir.²⁶ Yapılan çalışmalarda engelli bireylere yönelik olumlu tutum geliştirilmesinde üzerinde durulması gereken önemli hususlardan birinin engellilerle ilgili olumsuz tutumların olabildiğince en aza indirilmesi olduğu bildirilmektedir. Engellilik durumu nedeniyle yaşadığı toplumdan soyutlanan, çoğunlukla aileleri tarafından aşırı koruma altında yetiştirilen ve toplumsal faaliyetlere katılım olanakları sınırlanan engelli bireylerin sosyal çevreye ve topluma katılma olanakları önemli ölçüde sınırlandırılarak toplumdan daha da soyutlanmaktadır. Bu durum engellilere yönelik olumlu tutumlar geliştirilmesine engel oluşturmaktadır.²⁷ Toplumun, engelli bireylere bakış açısının düzeltilmesi sağlık çalışanlarının tutum ve davranışlarıyla yakından ilgidir. Literatürde engelli bireylerin sağlık kuruluşlarına başvurarak sağlık hizmetlerine ulaşabilmesinin önündeki en büyük engellerden birinin sağlık personelinin uygun olmayan tutum ve davranışları olduğu bildirilmektedir.²⁸ Çalışmamızda katılımcıların engelli bireylere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılan YEKYTÖ ortalama puanlarının 64,34±13,19 olduğu saptanmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0 (sıfır), en yüksek puan ise 120 (yüz yirmi) olduğu için çalışmamızda elde edilen bu sonuç doktor ve hemşirelerin engelli bireylere yönelik olumlu tutumlarının olduğunu fakat istenilen yüksek düzeyde olumlu tutum yerine “orta düzeyde olumlu” tutumlarının olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu sonuç doktor ve hemşirelerin engelli bireylere yönelik önyargılı tutum içinde olmadıkları anlamına gelmektedir. Sarı ve arkadaşlarının hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada engellilere yönelik olumlu tutumların olduğu saptanmıştır.¹⁸ Buna karşılık engellilere yönelik tutum ölçeği kullanılarak yapılan ve sağlık personelinin engelli bireylere yönelik tutumlarının incelendiği bir çalışmada katılımcıların çoğunluğunun engellilere yönelik negatif tutumlarının olduğu, engelli bireylere yönelik sağlık hizmetleri sunumunda da bilgi ve becerilerinin zayıf olduğu saptanmıştır.¹³ Benzer şekilde Kore’de yapılan bir çalışmada da sağlık personelinin engelli bireylere yönelik negatif tutumları olduğu belirtilmektedir.²⁹

Katılımcıların bazı sosyodemografik özelliklerine göre YEKYTÖ ortalama puanları

karşılaştırıldığında (Tablo 4); doktorlarda hemşirelere göre daha düşük olmakla birlikte katılımcıların mesleğine göre engelli bireylere yönelik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı, genel olarak olması istenilen şekilde benzer tutum içinde oldukları saptanmıştır ($p>0,05$). Tüm sağlık personelinin engelli bireylere yönelik en üst düzeyde sağlık hizmeti sunması ve bunu yaparken herhangi bir ayrımcılık yapmadan her bireye eşit düzeyde hizmet vermesi beklenmektedir. Literatürde bireylerin sosyodemografik özelliklerinin engellilere yönelik tutumları üzerine etkisi olduğunu bildiren çalışmalar da mevcuttur.^{18,28,30} Hemşirelik öğrencilerinde yapılan bir çalışmada engelli bireylere yönelik tutumları gösteren ölçek puan ortalamasının kız öğrencilerde erkeklerle göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.¹⁸ Buna karşılık bizim çalışmamızda katılımcıların cinsiyetlerine göre engelli bireylere yönelik tutumları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu durum erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre engelli bireylere yönelik daha fazla olumsuz tutumları olduğunu göstermektedir. Literatürde sağlık personellerinin katıldığı bazı çalışmalarda kadın sağlık çalışanlarının erkeklerle göre engelli bireylere yönelik daha fazla pozitif tutumları olduğu bildirilmektedir.^{18,28,30,31}

Çalışma bulgularımıza göre gençlerde daha ileri yaş gruplarına göre engellilere yönelik tutum puanları daha yüksek olmakla birlikte engellilere yönelik tutumlarda bireylerin yaşının anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Ancak engellilere yönelik tutumda yaşın etkili olduğunu gösteren çalışmalar da vardır. Manisa’da yapılan bir çalışmada; 45 yaş ve üzerindeki bireylerin engellilere yönelik olumlu tutumlarının daha genç yaştaakilere göre anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.³² Bunun yanı sıra ülkemizde engellilere yönelik tutumların ölçülmesi amacıyla yapılmış en kapsamlı çalışma olan “Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor” isimli çalışmada engellilere yönelik toplumsal tutumların olumlu olduğu ve genç yaştaaki bireylerin olumlu tutumlarının yaşlılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.³³ Benzer şekilde literatürde bazı çalışmalarda sağlık personelinin yaşı ile engelli bireylere yönelik tutumları arasında ters ilişki bulunmuştur.^{14,34} İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde yapılan bir çalışmada genç yaş grubundaki öğrencilerde daha ileri yaştaakilere göre engelli bireylere yönelik olumlu tutumların anlamlı şekilde daha fazla olduğu bulunmuştur.³⁵ Uysal ve ark. tarafından Türkiye’de üç farklı şehirdeki hemşirelik öğrencilerinde yapılan çalışmada da 18-21 yaş grubu öğrencilerde 22 yaş ve üzerinde olanlara göre

engellilere yönelik pozitif tutumun anlamlı şekilde daha fazla olduğu saptanmıştır.³⁶

Çalışmamızda katılımcıların öğrenim düzeylerine göre YEKYTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş olup, lise ve üniversite mezunu olan katılımcıların lisansüstü eğitim yapanlara göre engellilere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu saptanmıştır ($p<0,05$) (Tablo 4). Çalışma sonuçlarımıza göre katılımcıların öğrenim düzeyleri ile engelli bireylere yönelik tutumları arasında ters bir ilişki olduğu görülmektedir. Manisa’da yapılan bir çalışmada bizim çalışmamıza benzer şekilde öğrenim düzeyi arttıkça engelli bireylere yönelik olumlu tutumun azalmakta olduğu; öğrenim düzeyi ilköğretim ve altında olan bireylerin engellilere yönelik olumlu tutumlarının öğrenim düzeyi ilköğretim üzerinde olanlara göre anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.³² Çalışmamızda katılımcıların evlilik durumu ve çocuğu olma durumunun engelli bireylere yönelik tutumları üzerine anlamlı etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Çalışmamızda katılımcıların meslekte hizmet süresine göre YEKYTÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş olup meslekte hizmet süresi az olanlarda, hizmet süresi daha fazla olanlara göre engellilere yönelik olumlu tutumun daha fazla olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Bu durumun son yıllarda engellilik konusundaki yasal düzenlemeler nedeniyle sağlık kuruluşlarında yapılan örnek uygulamalar, lisans döneminde engellilik konusundaki eğitimler ve farkındalık düzeyinin daha fazla olmasına bağlı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların çalışma şekline göre YEKYTÖ puan ortalamaları arasında ise anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 4).

Çalışmamızda katılımcıların ailesinde engelli birey olma durumu, engellilerle aynı evi paylaşmayı isteme durumu ve engellilerle birlikte çalışmayı isteme durumuna göre YEKYTÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$; Tablo 5). Literatürde bazı çalışmalarda bizim çalışma bulgularımıza benzer şekilde araştırmaya katılanların yakınları arasında engelli birey olma durumuna göre engelli bireylere yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.^{18,37} Aynı şekilde Tıp Fakültesi öğrencilerinde yapılan çalışmada da ailesi veya çevresinde engelli birey olma durumunun öğrencilerin engellilere yönelik tutumları üzerine etkisinin olmadığı saptanmıştır.³⁵ Buna karşılık kişinin engelli bireyler ile daha önceden bir etkileşiminin olmasının engellilere yönelik olumlu tutumları etkilediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur.^{28,31} Çalışma bulgularımızın literatürdeki bu çalışmalarla uyumsuz olması, ailesinde

engelli birey olan katılımcı sayısının çok az olmasından kaynaklanıyor olabilir. Sağlık personelinin engelli bireylerle daha önceden herhangi bir etkileşimi olması engellilik konusunda belirli konularda bilgi sahibi olmalarını da sağlayacaktır. Literatürde engellilik konusunda daha önceden herhangi bir bilgisi olma durumunun engellilere yönelik tutumlar üzerine olumlu etkileri olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur.^{4,28,36} Konya’da iki farklı üniversitedeki hemşirelik öğrencilerinde yapılan bir müdahale çalışmasında, engellilere yönelik olumlu tutum geliştirilmesinde etkili bir yöntem olduğu bilinen empati aktiviteleri ve eğitim verilen katılımcıların engelli bireyleri anlayabilmeleri ve onlara yönelik tutumlarının olumlu yönde etkilendiği saptanmıştır.² Mezuniyet öncesi ve sonrasında engellilik konusunda yapılacak çeşitli etkinliklerin sağlık personelinin farkındalık düzeyini artırarak engellilere yönelik tutumları üzerine olumlu etkileri olacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Birincisi örneklem grubu sadece bir ildeki üniversite hastanesinde çalışan doktor ve hemşirelerden oluştuğu için elde edilen bulguların ülkemizdeki tüm hastaneler ve tüm sağlık personeline genellenemez oluşudur. İkinci sınırlılık, ailesinde engelli birey olan katılımcı sayısının az olması nedeniyle istatistiksel karşılaştırma yapılması ve yorumlanmasının güç oluşudur. Diğer bir sınırlılık ise hastanede engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemelerin hastane yönetimi ile görüşülerek onların sözel ifadelerine göre belirlenmiş olmasıdır.

SONUÇ

Araştırmaya katılan doktor ve hemşirelerin yalnızca üçte biri engelli bireylerle aynı evi paylaşmayı ve birlikte çalışmayı istediklerini belirtmişlerdir. Doktorların ve hemşirelerin büyük çoğunluğu hem eğitimleri süresince hem de çalıştıkları hastanede engellilere yönelik yeterli eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmanın yapıldığı hastanede engellilere yönelik güncel mevzuat kapsamında çeşitli düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen katılımcıların yapılan bu tür uygulamalardan yeterince haberdar olmadıkları ve farkındalık düzeylerinin “düşük” olduğu saptanmıştır. Doktor ve hemşirelerin engellilere yönelik tutumları olumlu olmakla birlikte genel olarak orta düzeydedir.

Toplumun engelli bireylere yönelik bakış açısının düzeltilmesinde sağlık çalışanlarının etkisi oldukça önemlidir. Özellikle de doktor ve hemşirelerin tutum ve davranışlarıyla toplumun engellilere olan bakış açısını olumlu yönde etkileyerek farkındalık

kazanılmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Engelli bireylerin sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanmaları için sağlık kuruluşlarının fiziksel düzenlemeleri iyileştirilmeli ve sağlık çalışanlarına periyodik hizmet içi eğitimler verilmelidir. Doktor ve hemşirelerin engellilere yönelik tutumlarının daha olumlu yönde olmasını sağlamak için eğitim müfredatında engellilikle ilgili düzenlemeler yapılmalı, engelli bireylere yönelik tutum ve farkındalığı artırıcı çalışmalara daha fazla ağırlık verilerek elde edilen sonuçlara göre engellilere yönelik sağlık hizmetlerinin planlanması sağlanmalıdır.

Çıkar çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Çalışmamız II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi’nde (4-5 Mayıs 2018, Adana) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

1. Linden M. Definition and assessment of disability in mental disorders under the perspective of the international classification of functioning disability and health (ICF). *Behav Sci Law*, 2017;35(2): 124-134.
2. Geçkil E, Kaleci E, Cingil D, Hisar F. The effect of disability empathy activity on the attitude of nursing students towards disabled people: a pilot study. *Contemp Nurse*, 2017;53(1):82-93.
3. Alptekin S, Batık VM. Özel eğitim bölümü öğrencilerinin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarına özel eğitim dersinin etkisi. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2013; 4(4): 18-34.
4. Secombe JA. Attitudes towards disability in an undergraduate nursing curriculum: A literature review. *Nurse Educ Today*, 2007;27(5):459-465.
5. Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti 2011; <http://eyh.aile.gov.tr/data/5480490c369dc57170df34bd/Dunya%20Engellilik%20Raporu%20Yonetici%20Ozeti.pdf>. Erişim tarihi: 25.12.2017
6. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. Dünya Nüfus Günü 2015 Sayı: 18617. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617> Erişim tarihi: 17.12.2017
7. Kolat S. Avrupa Birliği sosyal politikası çerçevesinde özürliilere yönelik ayrımcılıkla

- mücadele ve Türkiye'deki yansımalar, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2010. <http://www.dezavantaj.org/index.php/aratirmalar/8-engelli/287-avrupa-birliinde-oezuerluelere-yoenelik-ayrirmclikla-muecadele> Erişim: 14.06.2016.
8. Kara B. Türkiye'de engelli bireylerin yasal hakları ve uygulamadaki yeri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2016;48: 249-260.
 9. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA), Özürlülüğe dayalı ayrımcılığın ölçülmesi ve araştırması, 2010;75-103. http://eyh.aile.gov.tr/data/55100c5e369dc5c9d8afa563/ozida_turkce_rapor.pdf Erişim tarihi: 19.11.2017
 10. Oral A, Aydın R, Ketenci A, Akyüz G, Sindel D, Yalınman A. Dünya engellilik raporu: Türkiye'de engellilik ile ilgili konuların analizi ve fiziksel tıp ve rehabilitasyon tıp uzmanlığının katkıları. *Turk J Phys Med Rehab*, 2016;62(1):83-97.
 11. İnan S, Ceyhan Peker G, Tekiner S, Ak F, Dağlı Z. Engellilik, Türkiye'de engellilerin durumu ve sağlık hizmet sunumuna bakış. *TAF Prev Med Bull*, 2013;12(6):723-728.
 12. Deldal YB. Engellilerin en çok karşılaştığı başlıca sağlık problemleri. www.medikalakademi.com.tr/engellilerin-en-cok-karsilastigi-baslica-saglik-problemleri/ Erişim tarihi: 20.11.2017.
 13. Devkota HR, Murray E, Kett M, Groce N. Healthcare provider's attitude towards disability and experience of women with disabilities in the use of maternal healthcare service in rural Nepal. *Reproductive Health*, 2017; 14(1):79.
 14. Dorji S, Solomon P. Attitudes of health professionals toward persons with disabilities in Bhutan. *Asia Pacific Disabil Rehabil J*, 2009;20(2):32-42.
 15. Kleinitz P, Walji F, Vichetra K, Pikar K, Ouch F, Yodiffee N, et al. Barriers to and facilitators of health services for people with disabilities in Cambodia. *Ausaid Knowledge Hubs For Health*, 2012.
 16. Yuker HE, Block JR, Campbell WJ. A scale to measure attitudes toward disabled persons. New York, NY: Ina Mend Institute at Human Resources Center, 1970.
 17. Özyürek M. Tutumlar ve yetersizlikten etkilenmişlere yönelik tutumların değiştirilmesi (5. Baskı). Kök Yayınları. 2013, Ankara.
 18. Sarı YH, Bektaş M, Altıparmak S. Hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 2010; 27(2): 80-83.
 19. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Engelli bireylerin istihdam edilebilirliğinin artırılması için teknik yardım projesi ihtiyaç analizi raporu, 2017, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. <http://hacettepemeslekirehabilitasyon.org.tr/file/IhtiyacAnaliziRaporu.pdf> Erişim tarihi: 12.01.2018
 20. Lezzoni LI, Long-Bellil LM. Training physicians about caring for persons with disabilities: "Nothing about us without us!". *Disabil Health J*, 2012;5(3):136-139.
 21. Cervasio K, Fatata-Hall K. Attitudes of nurses toward children with disabilities: The attitudes of nursing students toward children with disabilities: An experimental design. *Int J Phys Med Rehabil*, 2013;1:140-155.
 22. Sağlık Kurumlarında Özürlü Bireyler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Rehberi <http://www.tkhk.gov.tr/Dosyalar/750b66c8527d4e029e0c0b0dccc6be04.pdf> Erişim tarihi: 28.09.2017.
 23. Kurt AÖ, Coşkun A, Yatkın P, Karkın EB. Mersin il merkezinde yataklı sağlık kuruluşlarında özürlülere yönelik düzenlemelerin değerlendirilmesi. 15.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 2-6 Ekim 2012, p 1163.
 24. Gezer H. Hastanelerde ve sağlık merkezlerinde erişilebilirlik. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2014;13(25):113-133.
 25. Gedik Z, Toker H. Üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları ve sosyal beğenirlik düzeyleri. *Journal of Higher Education and Science*, 2018; 8 (1):111-116.
 26. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. Türkiye'de özürlülüğe dayalı ayrımcılıkla mücadele projesi; Özürlülüğe dayalı ayrımcılığın ölçülmesi araştırması; Özürlülüğe dayalı ayrımcılıkla mücadele sempozyumu. 3-5 Kasım, Ankara: 2010. <http://www.eyh.gov.tr/projeler/ayrimciliklamucadele> Erişim tarihi: 13.09.2017.
 27. Sezer F. Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; Deneysel bir uygulama. *New World Sciences Academy Education Sciences*, 2012;7(1):16-26.

28. Tervo RC, Palmer G, Redinius P. Health professional student attitudes towards people with disability. *Clin Rehabil*, 2004;18(8):908-15.
29. Kim K, Park YH, Lee BS, Kim JY. Comparison of the attitudes toward and contact with disabled person among health care professionals, lay persons, and disabled persons. *Korean J Rehabil Nurs*, 2010;13(1):13-22.
30. Au KW, Man DWK. Attitudes toward people with disabilities: A comparison between health care professionals and students. *Int J Rehabil Res*, 2006;29(2):155-160.
31. Thompson TL, Emrich K, Moore G. The effect of curriculum on the attitudes of nursing students toward disability. *Rehabil Nurs*, 2003;28(1):27-30.
32. Altıparmak S, Sarı HY. Manisa ilinde engelli bireylere karşı toplumsal tutum. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2012; 13(2): 110-116.
33. Kaner S, Öğülmüş S, Büyüköztürk Ş, Dökmen Z. Toplum özürüllüğü nasıl anlıyor? T.C Başbakanlık Özürüllüler İdaresi Başkanlığı, 2009, Ankara.
34. Bakheit AM, Shanmugalingam V. A study of the attitudes of a rural Indian community toward people with physical disabilities. *Clin Rehabil*, 1997;11(4):329-34.
35. Gökçe A, Güneş G, Seyitoğlu ÇD. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutum ve davranışları. *Medicine Science*, 2016;5(2):351-62.
36. Uysal A, Albayrak B, Koçulu B, Kan F, Aydın T. Attitudes of nursing students toward people with disabilities. *Nurse Educ Today*, 2014; 34(5): 878-884.
37. Şahin H, Bekir H. Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016; 20(3):767-779.